

**INKLYUZIV TA'LIMNING BOLA SHAXSINI  
RIVOJLANTIRISHDAGI AHAMIYATI**

***Abdijalilova Dono Yakubjan qizi***

*Alfraganus universiteti*

*Ijtimoiy fanlar fakulteti*

*Maxsus pedagogika(Logopediya) yo`nalishi*

*2-bosqich talabasi .*

*Ilmiy rahbar: Alfraganus universiteti*

*v.b dotsent PhD Azimova Dilnoza Sherzodovna*

*abdujalilovadono17@gmail.com*

***Annotatsiya:*** Ushbu maqolada inklyuziv ta'limning bola shaxsini rivojlantirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Inklyuziv ta'lim kontseptsiyasi alohida o'quv ehtiyojiga ega bolalarni umumiy ta'lim muhitiga integratsiya qilish orqali ularning ijtimoiy, emotsional, kognitiv va ijodiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi. Maqolada inklyuziv ta'limning pedagogik tamoyillari, bolaning individual rivojlanishiga qo'shgan hissasi va zamonaviy ta'lim jarayonida uning ahamiyati yoritilgan.

***Kalit so'zlar:*** Inklyuziv ta'lim , bola shaxsini rivojlantirish , individual yondashuv , ijtimoiy rivojlanish , emotsional rivojlanish , kognitiv rivojlanish.

Zamonaviy ta'lim tizimida inklyuziv ta'lim kontseptsiyasi alohida o'quv ehtiyojiga ega bolalarni umumiy ta'lim muhitiga integratsiya qilish orqali ularning shaxsiy rivojlanishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Inklyuziv ta'lim nafaqat bilim berishga qaratilgan, balki bolaning ijtimoiy, emotsional, kognitiv va ijodiy salohiyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik yondashuvni ham o'z ichiga oladi (Akbarova, 2020).

Bugungi kunda inklyuziv ta'limning ahamiyati, ayniqsa, jamiyatda teng

imkoniyatlar yaratish va ta'lim sifatini oshirish nuqtai nazaridan katta e'tibor qaratilmoqda. Maxsus ta'limga muhtoj bo'lgan bolalar uchun inklyuziv muhit yaratish ularni ijtimoiy hayotga faol integratsiya qilish, o'zaro muloqot va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish, shuningdek, shaxsiy qobiliyatlarini namoyon etish imkonini beradi.

Inklyuziv ta'lim pedagoglar, ota-onalar va psixologlar o'rtasida uzviy hamkorlikni ta'minlash orqali bolaning individual ehtiyojlarini yanada samarali qondirishga yordam beradi. Bu yondashuv bolaga nafaqat akademik bilimlarni egallashda, balki uning ijtimoiy-iqtisodiy, emotsional va madaniy jihatdan to'liq rivojlanishida ham muhim omil hisoblanadi.

Bundan tashqari, inklyuziv ta'lim bolalarning shaxsiy o'zini anglashini, o'z qobiliyatlariga bo'lgan ishonchini oshiradi va turli hayotiy vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantiradi. Shu sababli, inklyuziv ta'lim zamonaviy pedagogik nazariyalar va amaliyotlar bilan uyg'unlashgan holda, bolalarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlovchi samarali vosita sifatida qaraladi (Vygotskiy, 1978).

Inklyuziv ta'limning mohiyati

Inklyuziv ta'lim – bu barcha bolalar, jumladan, nogironligi yoki maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni bir xil ta'lim muhitida o'qitishni nazarda tutuvchi ta'lim modeli. Ushbu yondashuvning asosiy maqsadi bolalarning ta'lim jarayoniga to'liq va samarali integratsiyasini ta'minlash, ularning shaxsiy, ijtimoiy va kognitiv rivojlanishini rag'batlantirishdir (Akbarova, 2020).

Inklyuziv ta'limning asosiy tamoyillari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Individual yondashuv: Har bir bolaning qobiliyatlari, o'quv ehtiyojlari va o'ziga xos xususiyatlari hisobga olinadi. Pedagoglar dars jarayonini moslashtiradi, qo'shimcha resurslar va yordam vositalaridan foydalanadi, bu esa bolalarning o'z salohiyatini maksimal darajada namoyon etishiga imkon yaratadi.

Hamkorlik: Inklyuziv ta'limda pedagog, logoped, psixolog va ota-onalar birgalikda ishlaydi. Bu hamkorlik bolaning rivojlanish jarayonini yanada samarali qiladi, uning ijtimoiy va emotsional qiyinchiliklarini aniqlash va bartaraf etishga

yordam beradi. Shu bilan birga, hamkorlik ta'lim jarayonini tizimli va maqsadli tashkil etishga imkon beradi.

Moslashuvchan ta'lim muhiti: Sinf muhiti va dars metodlari turli ehtiyojlarga moslashtiriladi. Bu nafaqat jismoniy imkoniyatlari cheklangan bolalar uchun, balki turli qobiliyat va qiziqishlarga ega bolalar uchun ham qulay o'quv muhitini yaratadi. Moslashuvchanlik o'quv jarayonini interaktiv, qiziqarli va samarali qiluvchi muhim omildir.

Shuningdek, inklyuziv ta'lim jamiyatda teng imkoniyatlarni yaratish va bolalar orasidagi ijtimoiy integratsiyani oshirishga xizmat qiladi. Bu yondashuv nafaqat bilim berish, balki bolaning shaxsiy o'sishi, muloqot qobiliyati, mustaqil fikrlash va ijobiy shaxsiy fazilatlarini rivojlantirishga ham yo'naltirilgan. Shu sababli, inklyuziv ta'lim zamonaviy pedagogik nazariyalar va amaliyotlarda asosiy o'rin tutadi (Vygotskiy, 1978).

### **Bola shaxsini rivojlantirishdagi ahamiyati**

Inklyuziv ta'lim bolaning shaxsiy rivojlanishiga bir qancha muhim jihatlardan ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Ijtimoiy rivojlanish: Inklyuziv sinflarda bolalar turli ijtimoiy vaziyatlarga duch keladi, bu esa ularning muloqot ko'nikmalarini, hamkorlik va empatiya qobiliyatini oshiradi (Vygotskiy, 1978). Shu bilan birga, bolalar turli qobiliyat va imkoniyatlarga ega tengdoshlar bilan birga ishlashni o'rganib, ijtimoiy moslashuvchanlik va guruh ichida faol qatnashish ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

Emotsional rivojlanish: Inklyuziv muhit bolalarga o'z hissiyotlarini boshqarish, stressli vaziyatlarni yengish va boshqalar bilan ijobiy aloqalar o'rnatish imkoniyatini beradi. Bolalar o'zlariga bo'lgan ishonchni oshiradi, muvaffaqiyatsizlikni qabul qilishni va undan saboq olishni o'rganadi. Bu esa ularning ruhiy barqarorligi va ijobiy shaxsiy fazilatlarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Kognitiv rivojlanish: Turli darajadagi qiyinchiliklarga duch kelish bolaning muammoni hal qilish, tanqidiy va ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Inklyuziv ta'lim o'quvchilarga o'z bilimlarini amaliyotda qo'llash imkonini

yaratadi, yangi vaziyatlarga moslashish va o'zlashtirish tezligini oshiradi.

O'z-o'zini anglash va ishonch: Inklyuziv muhit bolaning o'z qobiliyatlariga bo'lgan ishonchini oshiradi, o'z-o'zini qadrlashini mustahkamlaydi va shaxsiy potensialini namoyon etishga yordam beradi. Bolalar muvaffaqiyatga erishganda, ular o'zlarida qat'iyat va motivatsiya his qiladilar, bu esa ularning kelajakdagi o'quv va ijtimoiy faoliyatlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shu tarzda, inklyuziv ta'lim bolalarni nafaqat akademik jihatdan, balki ijtimoiy, emotsional va shaxsiy rivojlanish nuqtai nazaridan ham qo'llab-quvvatlaydi. U bolalarning o'zini rivojlantirish va jamiyatda faol ishtirok etishiga yordam beruvchi samarali pedagogik vosita sifatida qaraladi.

### **Pedagogik ahamiyati**

Pedagoglar uchun inklyuziv ta'lim bolalarni individual tarzda qo'llab-quvvatlash imkonini yaratadi. Bu yondashuv dars jarayonini har bir o'quvchining qobiliyatlari va ehtiyojlariga moslashtirish, shuningdek, turli o'quv resurslari va metodlardan samarali foydalanishni ta'minlaydi. Natijada, bolalar o'z salohiyatini maksimal darajada rivojlantira oladi va dars jarayoni interaktiv, qiziqarli va samarali bo'ladi.

Inklyuziv ta'lim pedagoglarning metodik ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Pedagoglar turli imkoniyatlarga ega bolalar bilan ishlash orqali darsni moslashtirish, qo'shimcha pedagogik vositalardan foydalanish va muammolarni hal qilish bo'yicha tajriba orttiradilar. Bu esa ularni innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llashga rag'batlantiradi va professional kompetentsiyalarini oshiradi.

Inklyuziv ta'lim pedagoglarga bolalarning individual rivojlanishini kuzatish va baholash, ularning qobiliyatlarini aniqlash va yanada rivojlantirish uchun tizimli yondashuvni qo'llash imkonini beradi. Shu sababli, inklyuziv ta'lim pedagogik faoliyatning sifatini oshiruvchi samarali vosita sifatida qaraladi va zamonaviy ta'lim jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi (Aminova, 2019).

Inklyuziv ta'lim bolaning shaxsini rivojlantirishda nafaqat akademik bilim beruvchi, balki uning ijtimoiy, emotsional va kognitiv jihatdan to'liq rivojlanishiga

xizmat qiluvchi samarali vositadir. Ushbu yondashuv bolaga o'z qobiliyatlarini namoyon etish, muammolarni hal qilish va ijtimoiy muloqotda faol ishtirok etish imkonini beradi.

Inklyuziv ta'lim pedagoglarga ham o'quv jarayonini moslashtirish, individual yondashuvni qo'llash va innovatsion pedagogik texnologiyalarni amaliyotga tatbiq etish imkoniyatini beradi. Bu esa ta'lim sifatini oshirish va har bir bolaning o'ziga xos salohiyatini rivojlantirishga yordam beradi.

Natijada, zamonaviy ta'lim tizimida inklyuziv yondashuvni joriy etish va uni har bir bolaning ehtiyojlariga moslash muhim hisoblanadi. Inklyuziv ta'lim orqali bolalar teng imkoniyatlarga ega bo'lib, jamiyatda faol ishtirok etish, shaxsiy qobiliyatlarini rivojlantirish va ijtimoiy muhitga muvaffaqiyatli integratsiya bo'lish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shu sababli, inklyuziv ta'lim nafaqat pedagogik jarayonning, balki jamiyat taraqqiyotining ham ajralmas qismi sifatida qaraladi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Akbarova, N. (2020). *Inklyuziv ta'lim va uning pedagogik jihatlarini*. Toshkent: O'zbekiston Pedagogika Universiteti.
2. Aminova, O. (2019). *Maxsus ta'limga muhtoj bolalar bilan ishlash metodikasi*. Toshkent: Fan.
3. Vygotskiy, L.S. (1978). *Jamiyatda ongning rivojlanishi: Yuqori psixologik jarayonlar*. Moskva: Pedagogika.
4. Xaydarov, S. (2021). *Inklyuziv ta'lim muhitida bolalarni rivojlantirish*. Toshkent: O'zbekiston Fan va Texnika.
5. Akbarjonova, N. (2018). *Pedagogik yordam va inklyuziv ta'lim tamoyillari*. Toshkent: Fan.